

наук.-практ. конф. "Демократичний розвиток України та пріоритетні завдання демографічної політики-Т. 1: Відтворення населення та його природний рух. – К.-КНЕУ, 2006. – с.4.
5. Послання Президента до Верховної Ради України. – [http // www. President.gov.ua](http://www.President.gov.ua).

Annotation. In the article the main reasons of origin of demographic crisis are examined in Ukraine and methods of their overcoming.

Key words: demographic crisis, birth-rate, death rate of population, emigrant processes.

УДК 314.058.244(477.43)

Л.П. Дитко, асистент Кам'янець -Подільського національного університету.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті висвітленні деякі проблеми демографічної ситуації в сільській місцевості Хмельницької області. На базі наведених даних зроблено аналіз основних характеристик природного руху населення області. Оцінено соціально-демографічну ситуацію в області.

Ключові слова: демографічна криза, природний рух населення, демографічне навантаження, народжуваність, смертність.

Сучасне українське село, як і держава у цілому, переживає складний процес трансформації, зумовлений ходом економічних реформ, які за своєю суттю й спрямованістю мали б відповідати умовам національного відродження, переходу до цивілізованої соціально-орієнтованої економіки. Однак соціально-економічна криза, що охопила всі сфери життєдіяльності людей, призвела до глибоких соціальних зрушень у суспільстві, руйнації матеріально-технічної бази сільського господарства, зменшення обсягів виробництва продукції в цій галузі, зниження життєвого рівня селян, загострення демографічної кризи на селі і звуження природної основи та погіршення якісних параметрів трудових ресурсів, а загалом – до соціального занепаду українського села.

Кризова демографічна ситуація в сільській місцевості зумовила не лише звужене відтворення селянства, а й погіршення якісних параметрів сільського населення і трудових ресурсів села та аграрної сфери. Ні поліпшення умов праці, ні її гуманізації реально не відбувається. Кризові явища в демографічній ситуації на селі є результатом тяжкого соціального становища селян, особливо жінок аграрної сфери. Трагізм їх становища полягає в незадовільному стані здоров'я, в передчасному старінні внаслідок виробничого і соціального перевантаження, в деформуванні демографічного ідеалу сім'ї у напрямі надмірного зменшення бажаної кількості дітей. Вітчизняні експерти стверджують: основною причиною негативних демографічних тенденцій в Україні виступають вкрай погані соціально-економічні умови життя переважної більшості населення, розбалансована система охорони здоров'я та інші, переважно матеріальні чинники [1].

Кризова демографічна ситуація не обминула і Хмельницьку область. Станом на 1 січня 2007 року постійне населення області нараховує 1 358 205 осіб. З них: 641 107 осіб – сільське населення, що становить 47% до всього населення області. Динаміка зменшення чисельності наявного сільського населення в області лісостепової зони сповільнилася на 6% проти попереднього десятиріччя (1979-1989 з 64% до 53%). Але позитивним є те, що сповільнення темпів скорочення чисельності сільських жителів на сьогоднішній день є сталим і становить 48%-47% [2;3].

Характеризуючи сучасний демографічний розвиток регіону, можна виділити та охарактеризувати такі основні негативні тенденції:

- падіння рівня народжуваності (показник народжуваності у 2005 році склав 8,0 осіб на 1000 наявного населення, що менше ніж в 1990 році на 24%). Динаміка показника сумарної плідності, або кількості дітей, яку народжує жінка за своє життя (сьогодні – 1,8 дитини на одну жінку), свідчить про те, що рівень народжуваності вже давно став недостатнім для заміщення старих поколінь новими (для чого потрібно 2,2 – 2,3 дитини на одну жінку). В результаті кількість народжених у 2005 році зменшилась до 12396 осіб проти 19610 у 1990 р. (таблиця 1). Тільки з 2006 року показник народжуваності починає зростати. Зокрема, помітним є те, що народжуваність в сільській місцевості менша від народжуваності в містах області (коефіцієнт народжуваності 2006 року у сільській місцевості 9,0 проти 10,6 у міських поселеннях). Коефіцієнт народжуваності в сільській місцевості протягом 2001-2005 року відносно стабільний, тільки в 2006 році він виріс на 1,0. Причиною стало збільшення матеріальної допомоги при народжуваності дітей [2;3];

Таблиця 1

Народжуваність населення Хмельницької області за 1990-2006 рік (осіб)

Кількість народжених	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
У міських поселеннях	11404	6216	6198	6277	6766	7225	7156	7689
Коефіцієнт народжуваності (на 1000 наявного населення)	15,4	8,4	8,4	8,6	9,3	10	9,9	10,6
У сільській місцевості	8206	6143	5807	5795	5485	5422	5240	5788
Коефіцієнт народжуваності (на 1000 наявної населення)	10,5	8,7	8,3	8,3	8	8,1	8	9
Всього народжених	19610	12359	12005	12072	12251	12647	12396	13477
Коефіцієнт народжуваності всього (на 1000 наявного населення)	12,9	8,5	8,4	8,5	8,7	9,1	9	9,9

- інтенсифікація смертності населення. З 1995 по 2006 рік рівень смертності у сільських поселеннях зріс на 110,77% (таблиця 2). Смертність сільського населення (коефіцієнт смертності -23,5) в 2006 році вища в два рази ніж смертність міського (коефіцієнт смертності 11,7). Порівнюючи з 1995 роком кількість померлих в сільській місцевості збільшилася на 5,3%. Це пояснюється рядом причин: відсутністю належного медичного обслуговування, міграцією молоді до міста, занепадом сільського господарства, що спричинило відсутність робочих місць та заробітної плати.

Однією з основних причин зростання смертності населення є інфекційні та паразитарні хвороби. Загроза СНІДУ є однією з найбільших проблем сучасного світу. За статистичними даними в Хмельницькій області на кінець 2006 року 1271 ВІЛ-інфікованих осіб. Особливу тривогу викликає те, що найбільшу частину інфікованих складає молодь, а серед них 15% – діти та підлітки. ВІЛ вже поширюється за межі груп ризику. Реальною стала в області загроза епідемії туберкульозу – більш як 1066 осіб хворіють сьогодні на цю хворобу. Зростають масштаби соціально небезпечних хвороб – в області нараховується 2 843 особи на 100 000 населення психічно хворих осіб; 1765 осіб на 100 000 населення, онкологічних хворих [2;3].

Таблиця 2

Кількість померлих з основних причин смерті Хмельницької області за 1995-2006 рр. (осіб).

Кількість померлих	1995	2004	2005	2006	2006р. в% до	
					1995	2005
У міських поселеннях	7619	7871	8362	8439	110,77	300,92
Коефіцієнт смертності (на 1000 наявного населення)	9,8	10,9	11,6	11,7		
У сільській місцевості	15973	15189	15660	15130	94,73	96,62
Коефіцієнт смертності (на 1000 наявного населення)	21,7	22,7	23,8	23,5		
Всього померлих	23592	23060	24022	23569	99,91	98,12
Коефіцієнт смертності (на 1000 наявного населення)	15,6	16,5	17,4	17,2		

Як бачимо, у сільській місцевості кількість померлих за досліджуваний період щорічно більш ніж на 9 тисяч осіб перевищує кількість народжених. Найбільш критична ситуація щодо природного скорочення населення у сільській місцевості спостерігається у Хмельницькому, Кам'янець-Подільському, Дунаєвському, Чемеровецькому районах;

- старіння населення – частка осіб похилого віку. У 2006 році кількість пенсіонерів в області становила 443 262 особи, що становить 32,5% від усього населення області. Подальше старіння населення неминуче призведе до виникнення додаткових проблем в економіці регіону та соціальній сфері по утриманню вказаної групи населення працюючими [2;3];

- правовою основою природного приросту населення є шлюбність. В 2006 році всього в регіоні зареєстровано 10676 шлюбів. Кількість шлюбів у сільській місцевості за 1990-2006 рр. скоротилася 2,4 рази, а розлучень зменшилася на 8%. Проте, збільшується частка бездітних та одинокі родин, зростає кількість дітей, що народжуються поза шлюбом, а також матерів-одиначок, а це ще більше погіршує демографічні перспективи держави [2;3].

- на кількісний та якісний стан селянства певною мірою впливає і його механічний рух різної величини та напрямів. Для Хмельницької області міграційний рух додався до чинників, що впливали і впливають на зменшення чисельності сільських жителів. Внутрішньорегіональна міграція своїм незначним приростом не змогла компенсувати відчутне зменшення чисельності сільського населення як наслідок міжрегіональної (73%) та міждержавної (27%) міграції. Найбільша міждержавна міграція спостерігається в таких районах області: Білогірський, Полонський, Теофіпольський, Хмельницький, Чемеровецький (таблиця 3). Показники міжрегіональної міграції більш інтенсивніші. Це свідчить, що

регіон втрачає свою привабливість, а отже, й має ряд проблем, які потребують комплексного розв'язання [2].

Таблиця 3

Міграція населенням по районах області за 2006 рік (на 1000 населення)

Райони	Міждержавна міграція			Міжрегіональна міграція		
	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Приріст (скорочення)	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Приріст (скорочення)
Білогірський	0	0,1	-0,1	7,4	10,2	-3,8
Дунаєвський	0,4	0,5	-0,1	3,7	4,9	-1,2
Бяславський	1	0,5	0,5	0,4	10,4	-4
Поляський	0,1	0,2	-0,1	7,2	10,2	-3
Геофопольський	-	0,1	-0,1	1,3	7,6	-6,3
Хмельницький	0	0,2	-0,2	4,4	5	-0,6
Чемаровецький	0,2	0,4	-0,2	5,2	5,5	-0,3

Сучасна соціально-демографічна криза загострила негативні демографічні тенденції, які були властиві відтворенню сільського населення області і раніше. У зв'язку з цим зросли темпи старіння населення, погіршуються показники його вікової структури. Високий рівень старіння населення в селах зумовлює високе демографічне «навантаження» працездатних непрацездатними (таблиця 4) [2; 3].

Таблиця 4

Демографічне навантаження у віковій структурі сільського населення 2005-2006 рр.

Показники	На 1000 осіб працездатного віку припадає непрацездатного		
	Всього	У тому числі	
		осіб у віці молодшого за працездатний	осіб у віці старшому за працездатний
2005 р.	736	296	440
2006 р.	726	289	437
2006 р. у % до 2005	98,60%	97,60%	99,30%

Проаналізувавши дані з таблиці 4, робимо висновок, що демографічне навантаження на працездатне населення з 2006 року зменшилося. Якщо в 2005 році воно становило 736 чол. непрацездатних на 1000 осіб працездатного віку, то в 2006 році – 726 чоловік, що на 1,4% менше. Здавалося б ситуація покращується. Але наслідки цього можуть бути негативними, оскільки скорочується демографічне навантаження особами молодше працездатного віку, тобто дітьми. Це означає, що зусилля населення працездатного віку направлені на утримання батьків, а не на відтворення майбутніх поколінь.

Демографічна ситуація в сільській місцевості Хмельницької області настільки складна, що потребує прийняття невідкладних заходів для подолання кризи. Але населення представляє собою специфічний об'єкт регулювання. Специфічність полягає у великій інертності демографічних процесів і обмеженій кількості зовнішніх засобів впливу на нього. Тому дія заходів, направлених на покращення демографічної ситуації, буде помітна через тривалий період часу.

Для подолання небажаних тенденцій народжуваності потрібна значна активізація демографічної політики. Велике значення мають заходи, спрямовані на збільшення пільг сім'ям з дітьми, молодят, матерям-одиначкам і працюючим матерям. Заходи прийняті в останні роки по виплаті допомоги при народженні дитини показують поступове збільшення народжених. Але оскільки в сучасних умовах суттєво підвищити народжуваність у найближчі роки навряд чи можливо, більше зусиль необхідно направити на зниження смертності як невідкладнішого завдання. Першим і найдієвішим заходом може бути покращення життєвого рівня сільського населення. Ще одним ефективним засобом зниження смертності повинно стати покращення стану здоров'я сільського населення. А це можна досягти шляхом збереження мережі фельдшерсько-акушерських пунктів та інших медичних закладів у сільській місцевості, та покращенні їхнього матеріального забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти. – Чернівці: Рута, 2003-392с.
2. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2006 рік; За ред. В.В.Сокольського; Відп. за вип. Л.О. Хамська-, Н.С. Архіпова та ін. Хмельницький: 2007.- 435 с.
3. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2005 рік; За ред. В.В. Сокольського; Відп. за вип. Л.О. Хамська, Н.С. Архіпова та ін. – Хмельницький: 2006.- 435 с.
4. Лакіза-Савчук Н. Стан та шляхи забезпечення демографічної та трудових ресурсної безпеки України.// Населення України.-2002. № 6.

Annotation. The demographic situation in countryside of the Hmelntitscoi area is lighted in paper. The basic

characteristics of area village population natural movement are analysed.

Key words: *demographic crisis, natural movement of population, demographic loading, birth rate, death rate.*

УДК 331.104.2 (045)

Л. В. Бондарчук, асистент,

О.А.

Кривець

магістрантка

торговельно-економічного

КНТЕУ.

Вінницького

інституту

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ОСНОВИ СПРИЯТЛИВОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ КОЛЕКТИВУ

У статті проводиться дослідження проблеми формування позитивної корпоративної культури як запоруки сприятливого соціально-психологічного середовища.

Ключові слова: *корпоративна культура, соціально-психологічний клімат, місія організації.*

Надзвичайно важливу роль в процесі управління не лише персоналом, але й підприємством в цілому відіграє корпоративна культура, адже неможливо забезпечити продуктивну та ефективну роботу колективу, якщо у різних співробітників різне 'сприйняття і "розуміння основних цілей і цінностей організації [1,с.90] Тому, на сьогоднішній день, перся керівниками різноманітних організацій і установ постає проблема формування позитивної корпоративної культури як запоруки сприятливого соціально-психологічного клімату трудового колективу.

В даний час, вивченням корпоративної культури та проблеми формування сприятливого соціально-психологічного клімату займається ряд науковців, серед яких: Н. Голікова, В. Колпаков, О. Орлова, Н. Швець, В. Ситай тощо. Дані автори здійснюють внутрішньомаркетингові дослідження для оцінки соціально-психологічного клімату в колективі, порівнюють корпоративний професіоналізм і особисту культуру, досліджують моральні цінності управління людьми та можливості їх використання в кадровому менеджменті тощо.

Що ж таке корпоративна культура?

Існує ряд тлумачень даного поняття, проте в основному усі вони приходять до наступного. Корпоративна культура – це сукупність найбільш важливих положень, норм та цінностей, які застосовуються членами організації та які головним чином визначають певні орієнтири в їх поведінці та діях. Ось чому, досить часто, корпоративну культуру ототожнюють з атмосферою або соціальним кліматом, що панує в організації.

Дійсно, ці поняття дуже подібні і подібність проявляється передусім в тому, що рівень корпоративної культури певним чином визначає характер поведінки працівника, його активність, спосіб спілкування з колегами, що в свою чергу є основою соціально-психологічного клімату колективу. Але, ні в якому разі не варто ототожнювати корпоративну культуру з тим зовнішнім виглядом, який характерний колективу, з його обрядами, оскільки дане поняття набагато ширше і об'ємніше за своїм змістом.

Як правило, корпоративна культура створюється керівником організації, але її представником в будь-якому випадку залишається весь персонал. Організаторами роботи по формуванню і розвитку корпоративної культури зазвичай являються спеціалісти по управлінню персоналом [1, с.90]. Вміння керівництва не лише приймати ефективні управлінські рішення, а й формувати позитивну корпоративну культуру не виникають самі собою. Вони, в свою чергу, формуються і закріплюються в процесі професійної підготовки менеджерів у вищому навчальному закладі. Досить корисними для менеджера є знання в області педагогіки та психології, що дозволяють формувати здорову соціально-психологічну атмосферу в колективі.

Відомо, що ефективність праці людини та ступінь її задоволення своїм службовим становищем, результатами своєї роботи, істотно залежить від того, наскільки це все сприяє задоволенню її основних потреб. Ще знаменитий американський вчений А. Маслоу групує потреби людини за п'ятьма категоріями:

1. Фізіологічні потреби – їжа, одяг, житло тощо. Задовольнивши дані потреби, вони перестають бути для людини факторами мотивації в процесі діяльності, а тому на її поведінку більше не впливають;
2. Потреби в безпеці – психологічна і фізіологічна безпека, гарантія роботи на тривалий час тощо;
3. Соціальні потреби – бажання об'єднуватися в групи, контактувати з іншими людьми, бути сприйнятим і зрозумілим;
4. Потреби в повазі – самоповага, самостійність, потреба у визнанні;
5. Потреби в самоактуалізації – потреба у власному розвитку, прагнення до успіху, до розширення власних повноважень, сфери свого впливу тощо [2, с.22].

Маслоу подає дані потреби в порядку зростання пріоритетності, наголошуючи, що задоволення нижчестоящих потреб призводить до появи бажання задовольнити вищестоящі.

Таким чином, корпоративна культура – це також один із основних засобів мотивації робітників, адже